

POVILO VIŠINSKIO ĮKVĖPTI IR ĮPAREIGOTI ŠIAULIEČIAI

levos Slonksnytės nuotraukas

Tomas Pauliuščenka

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos informacijos specialistas

Dr. Dalia Jakaitė

Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešosios bibliotekos tyrėja

2019-aisiais suėjo 30 metų, kai Šiaulių viešajai bibliotekai, kaip tuomet ji vadinosi, suteiktas visuomenės ir kultūros veikėjo, literatūros kritiko, publicisto Povilo Višinskio (1875–1905) vardas. Prisistatydama šiuo vardu, biblioteka vis iš naujo suvokia P. Višinskio ir su juo susijusių asmenybių reikšmę skirtingoms epochoms, mato ir girdi šios kultūros, politikos ir visuomenės gyvenime reikšmingos figūros teikiamus impulsus kalbėtis įvairiomis temomis, nagrinėti jas, keliant XIX a. ar šiomis dienomis aktualius klausimus.

Šiaulių apskrities viešoji biblioteka – šiuo metu didžiausia tokia įstaiga Šiaurės Lietuvoje – įsteigta 1950 m. spalio 1 d. Pagal tuometį administracinį šalies suskirstymą biblioteka įsteigta kaip srities pavaldumo įstaiga, o 1953 m. reorganizuota į Šiaulių viešąją biblioteką. Bibliotekos gyvavimo pradžioje čia dirbo 12 bibliotekininkų, iš kurių tik vienas turėjo aukštąjį išsilavinimą.

Iki 1977-ųjų bibliotekos skyriai buvo išsibarstę net devyniose Šiaulių miesto vietose, kol tų metų pabaigoje adresu Aušros alėja 62 baigti statyti modernūs trijų aukštų bibliotekos rūmai, kurių plotas beveik penkis kartus didesnis už buvusių patalpų plotą. Iškilmingas naujųjų rūmų atidarymas įvyko 1978 m. sausio 6 d.

1989-aisiais bibliotekai suteiktas tautos šviesuo-

lio Povilo Višinskio vardas. Kita įsimintina diena – 2014 m. gruodžio 18 d., kai buvo baigta bibliotekos rekonstrukcija bei modernizacija ir ant jos fasado sienos buvo pritvirtintas apskritas bibliotekos logotipas. Žaliame ir baltame jo fone vaizduojamas trilapis dobilo lapelis ir knyga (autorius – dailininkas Vytautas Vincentas Timinskas) su užrašu Šiaulių apskrities P. Višinskio viešoji biblioteka, kuris naktį apšviečiamas ir gerai matomas iš toli.

GLAUDUS RYŠYS SU MIESTU

Iš nepilnų trisdešimt vienerių savo gyvenimo metų beveik šešiolika P. Višinskis atidavė Šiauliams ir šiam kraštui. „Pasiilgau Šiaulių ir šiauliečių – ten man atmosfera geresnė...“ – 1905 m. rašė jis laiške šiauliečiui Antanui Povyliui (Višinskis, Povilas. *Raštai*. Vilnius, 1964).

Šiauliuose P. Višinskis baigė berniukų gimnaziją, čia subrendo. Ir vėlesniais gyvenimo metais dažnai lankydavosi mieste kaip aktyvus kultūros puoselėtojas, liaudies švietėjas, talentų ieškotojas ir ugdytojas. Glaudų jo ryšį su Šiauliais rodo įvairiuose raštuose vartojami slapyvardžiai Šiaulietis, Šiauliškis, Ušnėniškis ir kt. Todėl nenuostabu, kad būtent Šiaulių miesto bibliotekai, kaip vienai svarbiausių kultūros įstaigų, buvo suteikta garbė turėti švietėjo ir rašto nešėjo P. Višinskio vardą.

Dar mokydamasis Šiaulių berniukų gimnazijoje, P. Višinskis pagarsėjo pilietiškumu ir šviečiamąja veikla. Nepaisydamas griežto Rusijos valdžios režimo, jaunuolis įsitraukė į nelegalų lietuvių moksleivių būrelį, turėjusį slaptą bibliotekėlę. Čia jis skaitė gimnazijoje draudžiamų rusų klasikų Levo Tolstojaus, Fiodoro Dostojevskio, Nikolajaus Černyševskio ir kitų autorių kūrinius. Vėliau aktyviai stengėsi užmegzti ryšius su draudžiamos lietuviškos spaudos platintojais, koordinavo knygnešių darbą. 1897 m. vasarą Šiauliuose P. Višinskio ir Petro Avižonio iniciatyva įvyko pirmoji studentų konferencija, kurioje buvo aptarti lietuvių spaudos ir literatūros klausimai.

P. Višinskis neįsivaizduojamas be Šiaulių gegužinių, kurios organizuotos nuo 1899 metų. Jos buvo vadinamos Didžiosiomis gegužinėmis, Lietuvos inteligentų suvažiavimais ir kitais skambiais vardais. Carizmo priespaudos ir intensyvaus rusinimo metais gegužinės, kuriose dalyvaudavo šviesiausioji visuomenės dalis, buvo viena iš legalių tautinio judėjimo formų, sumaniai pasitelkiama tautos gyvybei palaikyti, kultūrinei ir politinei rezistencijai brandinti. P. Višinskiui vadovaujant, 1904 m. buvo surengta ir didžioji Šiaulių gegužinė, pirmoji po lietuviškos spaudos draudimo panaikinimo.

Šviesuolis mirė 1906 m. balandžio 23 d. Berlyne. P. Višinskio laidotuvėse (palaidotas Vilniaus Rasų kapinėse) dalyvavo ir delegacija iš Šiaulių, atvežusi vainiką su užrašu „Žengusiam keliu mokslo ir šviesos, prie išliuosavimo pavergtos tautos...“ (*Vilniaus žinios*, 1906, Nr. 81).

ATMINIMO ŽENKLAI IR DARBAI BIBLIOTEKOJE

Šiaulių viešajai (nuo 1995 m. – apskrities) bibliotekai suteikus Povilo Višinskio vardą, po metų, 1990-aisiais, per pirmąją „Povilo Višinskio skaitymų“ mokslinę konferenciją bibliotekoje atidengta šiauliečio dailininko Algimanto Vitolio Trušio mozaika „Povilas Višinskis“. Ji ir šiandien pasitinka kiekvieną skaitytoją, įžengusį pro duris. Konferencija bibliotekoje kas antrus metus rengta 1990–2008 m. per Povilines. Per šį laikotarpį įvyko 10 respublikinių mokslinių konferencijų, išleista tiek pat konferencijų medžiagos leidinių. Jų sudarytoja ir konferencijų rengėja – literatūrologė Dalia Striogaitė.

Minėdama savo veiklos jubiliejų, 1999 m. biblioteka skelbė tarptautinį ekslibrisų konkursą „Ex libris. Šiaulių Povilo Višinskio bibliotekai – 50“. Jo metu sukurta net 10 knygos ženklų su P. Višinskio atvaizdu. Per 130-ąsias P. Višinskio gimimo metines išleistas simbolinis 2005 metų kalendorius su šio šviesuolio ir bibliotekos pastato atvaizdu.

2006 m. šiaulietė garbės kraštotyrininkė Irena Rudzinskienė sudarė Višinskių giminės genealoginį medį, kuris saugomas Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje. 2011 m. pasirodė D. Striogaitės sudarytas leidinys „Povilas Višinskis: idėjos ir darbai: nauja žiūra, nauji akcentai“, kuriame, autorės žodžiais, „skaitytojui siūlome gerokai atnaujintą Višinskio idėjų, veiklos ir kovos lauko sampratą, permąstytą jo intelektualių sprendimų ir pastangų formuojant modernią visuomenę ir valstybingumo principus esmę, o kartu – ir daug svarbesnio Višinskio vaidmens Lietuvos istorijoje suvokimą“.

2014 m. išleistas bibliotekos darbuotojos Nijolios Kasparavičienės parengtas leidinys „Povilas Višinskis laiko tėkmėje“. Knygoje apžvelgiami kultūros ir visuomenės veikėjo ryšiai su Šiaulių miestu, jo vardo įamžinimas Šiaulių krašte, dailininkų

Šiauliečio dailininko Algimanto Vitolio Trušio mozaika „Povilas Višinskis“ pasitinka kiekvieną, įžengusį pro bibliotekos duris.

Kraštotyros skaitykloje nuolat veikia paroda „Kilk ir kelk“, kurioje pristatoma P. Višinskio asmenybė, darbai, įamžinimas Šiaulių mieste ir bibliotekoje. I. Rudzinskienės sudarytas Višinskių giminės genealoginis medis.

1999 m. bibliotekos skelbtam tarptautiniam ekslibrisų konkursui „Ex libris. Šiaulių Povilo Višinskio bibliotekai – 50“ pateikta 10 knygos ženklų su šio šviesuolio atvaizdu.

darbuose, literatūroje, mokslinėse konferencijose, svarbiausi archyviniai dokumentai ir kt.

2015 m. Šiauliuose minėtos P. Višinskio 140-osios gimimo metinės. Tais metais netrūko šviesuoliui atminti skirtų renginių, tradiciškai buvo įteikta 25-oji P. Višinskio stipendija. Rugsėjo 25 d. Šiaulių rajone, Kurtuvėnuose, vyko konferencija „Povilas Višinskis – valstybinio mąstymo, kultūros ir lietuvių klasikos grynuolis“. Lapkričio 19 d. bibliotekos III aukšto galerijoje vyko projekto „Tautinio atgimimo šauklys: Povilui Višinskiui 140“ renginys, garsinių skaitymų „Žodžiai saviesiems“ pristatymas, o Kraštotyros skaitykloje atidaryta nuolatinė paroda „Kilk ir kelk“, kurioje pristatoma P. Višinskio asmenybė ir darbai.

SENOS IR NAUJOS TRADICIJOS

2019 m., minint 30 metų P. Višinskio vardo suteikimo bibliotekai jubiliejų, nuspręsta atgaivinti nuo 2008-ųjų neberengtą „Povilo Višinskio skaitymų“ konferenciją, atnaujinant jos koncepciją. P. Višinskį suvokiant kaip simbolinį atskaitos tašką, tiksliau, dėmesį koncentruojant į jam rūpėjusias temas bei problemas, į jas siekiama pažvelgti plačiau, ieškoma skirtingoms epochoms ir šiandienai aktualių klausimų. 2019 m. balandžio 25 d. vyko pirmoji Povilo Višinskio mokslinė-praktinė konferencija „Spauda ir leidyba lietuvių tautos istorijoje: vardai, idėjos, darbai, įvykiai“. Joje aptarta Šiaulių spaudos ir leidybos situacija P. Višinskio epochoje, nagrinėta istorinė knygnešių atmintis, kiti klausimai. Vyko aktyvios konferencijos dalyvių diskusijos šiuolaikinės spaudos ir leidybos temomis.

Šiaulių apskrities biblioteka ir toliau planuoja garsinti kultūros veikėjo P. Višinskio vardą ir nuopelnus ne tik Šiaulių mieste, bet ir visoje Lietuvoje. Planuojant tęsti P. Višinskio konferencijas ir pasižvalgius po jo publicistikos tekstų pavadinimus, galima išsikelti bent keletą teminių šio renginio kryptių.

2019 m. pradėtas vykdyti bibliotekos inicijuotas projektas „Šiauliai open slam fest '19: renginių ciklas“, kurio metu organizuojamos poetų varžytuvės ne-

atsitiktinai gavo pavadinimą „Poviliuko slemas“¹. Projekto idėjos autorės, 2016 m. P. Višinskio stipendijos laureatės, Šiaulių apskrities bibliotekos kultūrinių renginių organizatorės Robertos Stonkutės teigimu, „Poviliuko slemą“ galima suvokti kaip atgimusias garsiąsias P. Višinskio gegužines, kuriose kūrybingi žmonės gali pasijusti laisvi, kuriose jaunimui leidžiama nevaržomai išsakyti dažnai nutylimas, visuotinai nepriimtinas tiesas. Net jei poetų varžytuvių dalyviai iki tol nesidomėjo P. Višinskio asmenybe ir darbais, šis vardas buvo išgirstas ir patraukė dėmesį. Viename iš šių renginių vyko kūrybinė

improvizacija P. Višinskio gyvenimo motyvais.

„Poviliuko slemo“ varžytuvės bus tęsiamos ir šiemet. Tokio žanro poezijos skaitymai ne tik garsina P. Višinskio vardą, jie padeda bibliotekai rasti ir pritraukti naujų, padrašinimo laukiančių talentų, kaip ieškodavo ir remdavo P. Višinskis.

2020 m. biblioteka minės 145-ąsias P. Višinskio gimimo metines ir planuoja išleisti knygą apie jo publicistiką. Knygos sudarytoja literatūrologė dr. Dalia Jakaitė, P. Višinskio darbų, tekstų ir istorijos žinovė, kūrybinį šio veikėjo palikimą renka ir analizuoja nuo 2018 metų. Numatoma, kad P. Višinskio publicistikos rinktinę sudarys po įvairius šaltinius išblaškyti autoriaus tekstai, moksliniu požiūriu reikšmingi kaip lietuvių kultūros, politikos, literatūros, visuomenės ir socialinio gyvenimo istorijos šaltinis. Knyga, tikėtina, suteiks naujos informacijos apie Šiaulių krašto gyvenimą, jo ir kitų regionų sąsajas, leis geriau suvokti istorinę P. Višinskio reikšmę Šiauliams ir visai Lietuvai, kvies jaunus žmones diskutuoti emigracijos, politinio švietimo, socialinės atsakomybės, tautinio identiteto klausimais.

¹ Plačiau apie jį: Tomas Pauliuščenka. Bibliotekos įgyvendinamos iniciatyvos keičia miestą. *Tarp knygų*, 2019, rugsėjis (Nr. 9), p. 32–34.

2019-aisiais biblioteka pradėjo rengti naujasias gegužines – poetų varžytuves „Poviliuko slemas“. Jų logotipu tapo stilizuotas P. Višinskio portretas.